

PAWEŁ GANCARCZYK

INSTYTUT SZTUKI, POLSKA AKADEMIA NAUK

KAMIL WATKOWSKI

INSTYTUT SZTUKI, POLSKA AKADEMIA NAUK

GDAŃSKI PRZEKAZ WIELOGŁOSOWEJ PIEŚNI *IHESUS CHRISTUS
NOSTRA SALUS* Z XV WIEKU I JEGO ŚRODKOWOEUROPEJSKIE
KONEKSJE*

Niewiele wiemy o uprawianiu muzyki polifonicznej w państwie zakonu krzyżackiego przed pokojem toruńskim (1466), zanim jego zachodnia część znalazła się ponownie w granicach Królestwa Polskiego (Prusy Królewskie), zaś wschodnia i północna pozostała pod władzą Krzyżaków (Prusy Krzyżackie). Muzykę tę dokumentują zaledwie cztery źródła i to w większości związane z Gdańskiem. W zaginionym rękopisie 2315 z dawnej Biblioteki Miejskiej, znanym z przedwojennych odpisów Hanocha Avenary'ego¹, odnajdujemy dwa interesujące utwory utrzymane w stylu polifonii późnej *ars nova*. Dzięki badaniom Michaela Scotta Cuthberta okazało się, że głosy o incipitach „Deo gracias papales”, „Deo gracias fidelis” i „Deo gracias salvator” nie są – jak zakładał Avenary – kompozycjami jednogłosowymi, lecz trzema partiami wielotekstowego motetu². Motet ten zachował się poza Gdańskiem we fragmentach przechowywanych obecnie w Stadtbibliothek w Norymberdze, pochodzących prawdopodobnie z rękopisu używanego w szkole przy kolegiacie św. Szczepana w Wiedniu. Został on również zacytowany w traktacie dotyczącym muzyki menzuralnej, powstałym we Wrocławiu na początku XV w.³. W gdańskim rękopisie

* Tekst powstał w ramach projektu Narodowego Centrum Nauki nr 2018/31/B/HS2/00479 „Muzyka w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach: źródła, repertuar, konteksty”.

1 Hanoch Avenary, „Kompozycje muzyczne z zaginionego rękopisu z Biblioteki Miejskiej w Gdańsku (Ms. 2315)”, *Muzyka* 34 (1989) nr 3, s. 87–92.

2 Michael Scott Cuthbert, „The Nuremberg and Melk Fragments and the International Ars Nova”, *Studi musicali* [nuova serie] 1 (2010) nr 1, s. 10–12, transkrypcja na s. 30–31.

3 Johannes Wolf, „Ein Breslauer Mensuraltraktat des 15. Jahrhunderts”, *Archiv für Musikwissenschaft* 1 (1918/1919) nr 3, s. 331–345.

2315 znalazło się również trzygłosowe Gloria zbliżone stylistycznie do utworów Antonia Zacary da Teramo, rozpoznane – przez wspomnianego Cuthberta – w źródłach z Gandawy i Padwy⁴. Odmienny profil stylistyczny prezentuje drugie źródło muzyki menzuralnej – fragment z Oliwy opisany przez Elżbietę Zwolińską⁵. Obok kanonu *Ex trinitatis culmine*, zawiera on m.in. pieśń *In celestis purpura*, określona w rękopisie terminem „cancio”, a także wielotekstowy motet *Salve regina / Recordare virgo / Alma redemptoris*, znany poza tym z czterech źródeł – ze Śląska i z Czech⁶. Choć obydwa przywołane tu rękopisy powstały zapewne w zbliżonym czasie (druga ćwierć XV w.) i w zbliżonych geograficznie ośrodkach, dokumentują one różne nurty polifonii: pierwszy związany jest z międzynarodowym repertuarem *ars nova*, drugi – z muzyką o zasięgu środkowoeuropejskim. Obraz ten uzupełnia przykład prostej polifonii chorałowej z rękopisu L 19 z Biblioteki Seminarium Duchownego w Pelplinie⁷ oraz dwugłosowe opracowanie popularnej pieśni *Ihesus Christus nostra salus* z rękopisu 2013 z Polskiej Akademii Nauk – Biblioteki Gdańskiej (PL-GD 2013). Ponieważ to ostatnie źródło nie doczekało się dotąd szerszego komentarza⁸ – a jest zaledwie czwartym świadectwem polifonii z badanego okresu i terytorium – wypada mu poświęcić nieco uwagi.

Pieśń *Ihesus Christus nostra salus* pojawia się na ostatniej stronie rękopisu, którego główną treść stanowią *Sermones super quadragesimam* Augustinusa Triumphusa de Ancona (1243–1328). Dzieło to – zawierające kazania na Wielki Post – było dobrze znane w Gdańsku, skoro spośród czterech zachowanych kopii aż trzy pochodzą z tego miasta⁹. Po jego wpisaniu na kartach 1r–189r pozostało kilka pustych stron, z których ostatnia (191v) zapełniona została krótkimi notami oraz – poniżej nich – tekstem i zapisem muzycznym pieśni *Ihesus Christus nostra salus* (zob. il. 1). Pod nutami znalazła się inskrypcja, z której dowiadujemy się, że w 1487 r. księgę zakupił

4 M.S. Cuthbert, „The Nuremberg and Melk Fragments”, s. 13–15, transkrypcja na s. 32–34.

5 Gdańsk, Polska Akademia Nauk – Biblioteka Gdańska, Ms. 2153a; Elżbieta Zwolińska, „XV-wieczne fragmenty utworów polifonicznych z klasztoru cystersów w Oliwie (Ms PL GdA 2153a)”, *Przegląd Muzykologiczny* 1 (2001), s. 127–133.

6 Paweł Gancarczyk, „A New Fragment of 15th-Century Polyphony in Silesia and the Tradition of the Central-European Repertory”, w: *The Musical Culture of Silesia before 1742: New Contexts – New Perspectives*, red. Paweł Gancarczyk, Lenka Hlávková-Mráčková, Remigiusz Pośpiech, Frankfurt am Main 2013, s. 50.

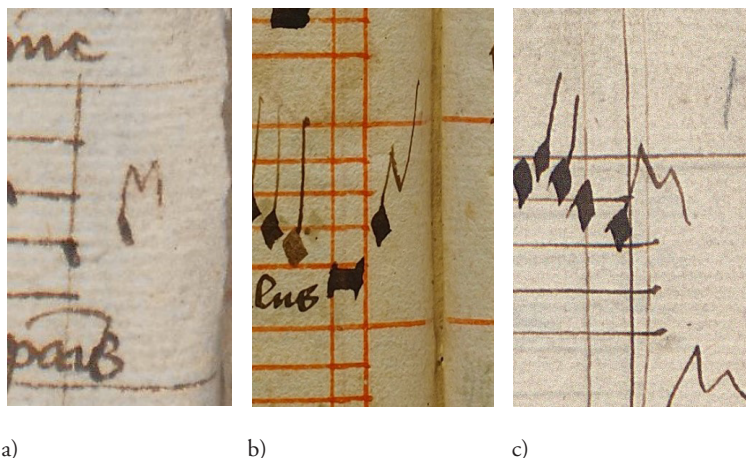
7 Paweł Gancarczyk, „Nieznane źródła polifonii chorałowej w Polsce XV wieku”, *Muzyka* 45 (2000) nr 2, s. 89–106.

8 Wzmianka o pieśni w: Otto Günther, *Katalog der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek*, t. 3, *Juristische Handschriften, theologische Handschriften, philosophische Handschriften, naturwissenschaftliche und mathematische Handschriften*, Danzig 1909, s. 145–146. Bliższej identyfikacji utworu dokonała Jolanta Byczkowska-Sztaba, „Erhalten gebliebene Choralmonodie-Fragmenten in den Sammlungen der Bibliothek der Polnischen Akademie der Wissenschaften in Danzig”, w: *Musica Baltica. Danzig und die Musikkultur Europas*, Gdańsk 2000, s. 51–52.

9 Alcuin. Infothek der Scholastik, www-app.uni-regensburg.de/Fakultaeten/PKGG/Philosophie/Gesch_Phil/alcuin/work.php?id=38565, dostęp 28 III 2020.

Il. 2. Kustosze w rękopisach: a) Gdańsk, Polska Akademia Nauk – Biblioteka Gdańska, Ms. 2013, f. 191v; b) Opawa, Slezské zemské muzeum, Ms. RC 4, f. 112v, datowanie: ok. 1431–35; c) Warszawa, Biblioteka Narodowa, Ms. III.8054 (olim Kras 52), f. 175r, datowanie: ok. 1440

Nicolaus Schwichtenberg¹⁰, wykształcony w Bolonii proboszcz parafii św. Jana w Gdańsku oraz bibliofil¹¹. Jest rzeczą pewną, że wpisu pieśni dokonano po skopowaniu *Sermones* Augustinusa, które nastąpiło – jak wynika z użytego papieru – na początku XV w.¹². Termin *ante quem* zdaje się natomiast wyznaczać wspomniana nota posesorska z 1487 r. – jej ułożenie na dolnym marginesie sugeruje, że została naniesiona w czasie, gdy folio 191v było już wypełnione. Dokładniejsze datowanie wpisu *Ihesus Christus nostra salus* umożliwiają cechy notacji muzycznej. Na końcu pierwszego systemu nutowego pojawia się kustosz przypominający znak semiminimy z chorągiewką w kształcie litery „M”. Tego typu kustosze występowały powszechnie na terytorium Europy Środkowej, najczęściej w drugiej ćwierci XV w. (zob. il. 2). Zapis pieśni, dokonany niedbałym, kursywnym pismem, jest dość spontanicznym przemieszczeniem cech notacji chorałowej (ligatury, *bipuncta*) z czarną notacją menzurálną (minimy, *breves* i końcowa *longa*), używaną powszechnie do ok. 1450 roku. Szczegóły te pozwalają przypuszczać, że wpisu utworu dokonano w drugiej ćwierci XV wieku.

10 „Item anno d. 1487 die sancti Panthaleonis emi ego Nicolaus Swichtenbergh plebanus ecclesie sancti Johannis Gdan(ensis) in tendeta pro una media marca”, cyt. za: O. Günther, *Katalog*, s. 146.

11 Paweł Czaplewski, „Wykaz oficjałów gdańskich i pomorskich od 1467–1824 r.”, *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 19 (1912), s. 14–17; Helena Jędrzejowska, Maria Pelczarowa, *Katalog inkunabułów Biblioteki Miejskiej w Gdańsku*, Gdańsk 1954, s. 303–304. Kolekcja Schwichtenberga, zapisana w testamencie różnym osobom i instytucjom, licząca ok. 150 woluminów, jest największym znanym dzisiaj gdańskim zbiorem prywatnym XV w. (ibid., s. 303).

12 Wasserzeichen-Informationssystem, www.wasserzeichen-online.de, nr DE5580-Clm6666_7, dostęp 28 III 2020. Cytowany filigran nie jest niestety datowany, jednak podobne do niego znaki wodne pochodzą najczęściej z okresu 1405–15.

Eucharystyczne *cantio Ihesus Christus nostra salus* powstało pod koniec XIV w., zaś pierwszy przekaz jego melodii i tekstu pochodzi z rękopisu z Wysokiego Brodu (czes. Vyšší Brod) w południowych Czechach, datowanego na 1410 r.¹³. Pierwsze litery ośmiu kolejnych strof układają się w imię IOHANNES, co stało się niegdyś główną przesłanką do powiązania autorstwa utworu z Janem Husem. Obecnie jednak powstanie pieśni wiąże się z Janem z Jenštejnu (ok. 1350–1400), arcybiskupem Pragi¹⁴. Utwór zyskał wielką popularność, daleko wykraczającą poza terytorium Czech. Wszedł do repertuarów katolickiego, husyckiego i luterańskiego, a także do czekał się przekładów i parafraz w językach wernakularnych, m.in. w czeskim, niemieckim, a nawet w polskim (*Jezu Chryste, nasza radość*)¹⁵. Stał się również podstawą opracowań wielogłosowych, co – biorąc pod uwagę wyłącznie XV w. – dokumentuje czternaście rękopisów. Ponieważ niektóre z nich zostały odkryte niedawno i w dotychczasowych badaniach nad pieśnią nie były brane pod uwagę¹⁶, zestawiliśmy je w tab. 1. Poszczególne przekazy wykazują znaczne rozbieżności pod względem sposobu wykorzystania melodii pieśni (w niektórych z nich oryginalna melodia nie występuje lub traktowana jest swobodnie), a także liczby głosów (od dwóch do czterech) i stylu opracowania muzycznego. Różne są w końcu liczby i układ strof, a w zapisach tekstu pieśni pojawiają się rozliczne warianty.

Tab. 1. Najwcześniejsze źródła wielogłosowych opracowań tekstu *Ihesus Christus nostra salus* (do 1500 r.).

Siglum ¹⁷ , folio	Datowanie	Proweniencja
CZ-OP RC 4, 112v	ok. 1431–35	Opawa
D-TRs 322/1994, 210v	2. ćw. XV w.	Niemcy
PL-GD 2013, 191v	2. ćw. XV w.	Gdańsk

13 Vyšší Brod, Knihovna cisterciáckého kláštera, Cod. 42, f. 169v–170r.

14 Jan Kouba, „Jan Hus und das geistliche Lied”, *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie* 14 (1969), s. 192–195; David Holeton, Hana Vlhová-Wörner, „The Second Life of Jan Hus: Liturgy, Commemoration, and Music”, w: *A Companion to Jan Hus*, red. František Šmahel, Ota Pavlíček, Leiden–Boston 2015 (= Brill’s Companions to the Christian Tradition 54), s. 298–299.

15 Mikołaj Bobowski, *Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku*, Kraków 1893, s. 99–101; *Sources of Polyphony up to c.1500: Transcriptions*, wyd. Mirosław Perz, Graz–Warszawa 1976 (= *Antiquitates Musicae in Polonia* 14), s. 172–174.

16 Por.: Jaromír Černý, „Czeski aspekt polskich źródeł polifonii średniowiecznej”, *Muzyka* 21 (1976) nr 1, s. 105–110; Šimon Hrábek, *Pisňová část konvolutu CZ-Ps, DA III 17*, Univerzita Karlova, Ústav hudební vědy 2018 (niepublikowana praca licencjacka), s. 18–41, <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/202112/>, dostęp 14 IV 2020.

17 Zob.: Online Directory of RISM Library Sigla, www.rism.info/sigla.html, dostęp 31 III 2020. Siglum CZ-Ps odnosi się do biblioteki: Praga, Královské kanonie premonstrátů na Strahově.

D-Gs XXX,I, A/IVr i D/8v	poł. XV w.	Śląsk
I-PAVu Aldini 361, 12v	poł. XV w.	Veneto
D-LEu 1084, 229v	wczesne l. 1450.	Lipsk
CZ-Ps D.A.III.17, 65v–66r, 68r	ok. 1456 r.	Czechy (Praga)
DK-Kar AM 76, 8 ^o , 9v–10r	ok. 1460 r. ¹⁸	Dania
CZ-Ps D.G.IV.47, 138r	ok. 1465 r. ¹⁹	płd. Czechy?, Praga?
PL-Kj 1267, 157v–158r	3. ćw. XV w.	Kraków
PL-Kj 554, 190v	ok. 1453–77	Kraków?
CZ-HKm II A 7, s. 481, 507, 515 ²⁰	ok. 1485–1500	Praga?
I-Ma Y.3.Sup., 171v	kon. XV w.	płn. Włochy
PL-Wu RM 5892, 144r	ok. 1500	Śląsk

W gdańskim rękopisie 2013 melodia pieśni umieszczona została w głosie zapisanym jako pierwszy; głos drugi stanowi prosty kontrapunkt prowadzony przy sporym udziale konsonansów niedoskonałych. Niejasna jest rytmika utworu: próba jej odczytania nie przynosi zadowalających rezultatów, co wydaje się zrozumiałe ze względu na niedbały zapis, przypominający bardziej prywatną notatkę czy szkic, niż kopię przeznaczoną do śpiewania. Pojawiają się również ewidentne błędy w kontrapunkcie, co sprawia, że trudno przedstawić satysfakcjonującą transkrypcję kompozycji. Porównanie przekazu gdańskiego z pozostałymi wielogłosowymi wersjami pieśni, w tym z zachowanymi w polskich źródłach, prowadzi do przekonania, że mamy tu do czynienia z opracowaniem odrębnym, nieznanym z innych źródeł²¹, przy niemal dosłownym zachowaniu oryginalnej melodii. Również tekst, przekazany w całości (dziesięć

18 Zob.: Per Ekström, „Kodikologische Beschreibung der Handschrift AM 76, 8°. Ergebnis der Lageuntersuchung und Datierung mit Hilfe der Papierzeichen”, w: *A Danish Teacher's Manual of the Mid-fifteenth Century (Cod. AM 76 8°)*, t. 2, *Commentary and Essays*, red. Britta Olrik Frederiksen, John Bergsagel, Inge Skog, Lund 2008, s. 73–105, zwł. s. 87; Jørgen Raasted, „The Relative Chronology of Entries in AM 76, 8°”, w: *ibid.*, s. 106–115. Dziękujemy Prof. Peterowi Woetmannowi Christoffersenowi za pomoc w dotarciu do tych prac.

19 Rękopis CZ-Ps D.G.IV.47 datowany jest na ok. 1467–70, z wyjątkiem składki XIII – gdzie zapisano *Ihesus Christis nostra salus* – która powstała ok. 1465 r., zob.: Paweł Gancarczyk, „The Dating and Chronology of the Strahov Codex”, *Hudební věda* 43 (2006) nr 2, s. 135–145. W sprawie proveniencji zob.: Veronika Mráčková, „Polyphonic Office Hymns with Local Traits in the Prague Strahov Codex”, *Hudební věda* 51 (2014) nr 1–2, s. 91–104.

20 Rękopis zawiera trzy opracowania pieśni: dwa na 3 głosy (s. 507, 515) i jedno na 4 głosy (s. 481).

21 Początek kontrapunktującego głosu z rękopisu 2013 wykazuje zbieżności z głosem *discantus* z obydwu wersji pieśni zachowanych w rękopisie Kraków, Biblioteka Prowincji OO. Bernardynów, RL 18, f. 1v–2r. Rękopis ten powstał na pocz. XVI w. i zawiera trzygłosowe opracowania *Ihesus Christus nostra salus*, zob.: *Sources of Polyphony*, s. 489–490.

strof), jest bardzo bliski najstarszej wersji z 1410 r., co wydaje się o tyle godne uwagi, że w wielu innych przekazach ulegał on skracaniu, przedstawianiu zwrotek i różnym zabiegom redakcyjnym, zniekształcającym zawarty w nim akrostych IOHANNES. Istotna różnica dotyczy jedynie ostatniej strofy, w której pierwszy dwuwiersz „Caro cibus, sanguis potus / manet tamen Christus totus” został zaczerpnięty z sekwencji *Lauda Sion salvatorem*. Występuje on co prawda w przekazach polskich (np. PL-Kj 554)²² i w rękopisie z Lipska (D-LEu 1084), lecz w innym miejscu. W zwrotce ostatniej znajdujemy go natomiast w duńskim rękopisie DK-Kar AM 76, 8°, w którym jednak pojawia się odrębny, unikatowy tekst strofy przedostatniej. Znamienne, że wspomniany dwuwiersz występuje w tym samym miejscu w gdańskim kancjonale F 406 z połowy XV w.²³, gdzie zapisano jednogłosowe *Ihesus Christus nostra salus*.

Wszystkie te szczegóły muzyczne i tekstowe zdają się uprawdopodobniać naszą hipotezę dotyczącą datowania wpisu na drugą ćwierć XV w. i jego gdańską proveniencję. Może nie świadczy on o wielkich umiejętnościach muzycznych jego autora, jednak dowodzi szerszej recepcji pieśni *Ihesus Christus nostra salus* niż dotychczas przypuszczano. Wiadomo o znacznym wpływie Czech na życie intelektualne i artystyczne państwa zakonu krzyżackiego²⁴, co zapewniały m.in. studia młodzieży pruskiej na uniwersytecie w Pradze²⁵. Na północ docierały również idee husytyzmu, a z nimi – być może – popularne czeskie pieśni, do których należało *Ihesus Christus nostra salus*²⁶. Znane nam dotychczas przekazy polifonii z Gdańska wskazują na śród-kowoeuropejskie koneksje kultury muzycznej Prus. Miejmy nadzieję, że rękopis 2013 nie jest ostatnim dokumentującym je źródłem, które dotrwało do naszych czasów.

22 Zob.: *ibid.*, s. 172–173.

23 Gdańsk, Polska Akademia Nauk – Biblioteka Gdańska, F 406, f. 58v. W rękopisie tym przedstawiono jednak zwrotki 5 i 6 oraz 8 i 9. W sprawie kancjonaułu zob. zwłaszcza: Tadeusz Maciejewski, „Kancjonał gdański ze zbiorów Biblioteki PAN”, w: *Zeszyty naukowe [PWSM w Gdańsku]*, t. 20, Gdańsk 1981, s. 5–60.

24 W kontekście dekoracji malarskiej rękopisów zob. np. Monika Jakubek-Raczkowska, Juliusz Raczkowski, „Nierozpoznany graduał z kościoła świętojańskiego w Toruniu – przyczynek do badań nad księgami muzycznymi diecezji chełmińskiej w średniowieczu”, *Muzyka* 65 (2020) nr 1, s. 101; tamże dalsza literatura.

25 Max Perlbach, *Prussia scholastica. Die Ost- und Westpreussen auf den mittelalterlichen Universitäten*, Leipzig 1895, s. XV–XVI, 10–22. Od 1409 r. młodzież pruska najczęściej udawała się na studia do nowo powołanego uniwersytetu w Lipsku, który kontynuował tradycje praskie.

26 W tym kontekście interesująca jest wzmianka o pewnym kapłanie z sąsiadującej z państwem zakonnym diecezji płockiej, który sądzony był w 1449 r. za publiczne śpiewanie pieśni zachęcających do przyjmowania komunii pod dwiema postaciami, zob.: Waldemar Graczyk, „Husytyzm w diecezji płockiej w latach 1439–1463”, *Studia Płockie* 24 (1996), s. 172; por. też: Paweł Kras, *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*, Lublin 1998.

BIBLIOGRAFIA

- Alcuin. Infothek der Scholastik, www-app.uni-regensburg.de/Fakultaeten/PKGG/Philosophie/Gesch_Phil/alcuin.
- Avenary, Hanoch. „Kompozycje muzyczne z zaginionego rękopisu z Biblioteki Miejskiej w Gdańsku (Ms. 2315)”. *Muzyka* 34, nr 3 (1989): 87–92.
- Bobowski, Mikołaj. *Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku*. Kraków: Akademia Umiejętności, 1893.
- Byczkowska-Sztaba, Jolanta. „Erhalten gebliebene Choralmonodie-Fragmenten in den Sammlungen der Bibliothek der Polnischen Akademie der Wissenschaften in Danzig”. W: *Musica Baltica. Danzig und die Musikkultur Europas*, red. Janusz Krassowski, 33–52. Gdańsk: Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki, 2000.
- Černý, Jaromír. „Czeski aspekt polskich źródeł polifonii średniowiecznej”. *Muzyka* 21, nr 1 (1976): 80–110.
- Cuthbert, Michael Scott. „The Nuremberg and Melk Fragments and the International Ars Nova”. *Studi musicali* [nuova serie] 1, nr 1 (2010): 7–51.
- Czaplewski, Paweł. „Wykaz oficynałów gdańskich i pomorskich od 1467–1824 r.”. *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 19 (1912): 3–128.
- Ekström, Per. „Kodikologische Beschreibung der Handschrift AM 76, 8°. Ergebnis der Lageuntersuchung und Datierung mit Hilfe der Papierzeichen”. W: *A Danish Teacher's Manual of the Mid-fifteenth Century (Cod. AM 76 8°)*. T. 2, *Commentary and Essays*, red. Britta Olrik Frederiksen, John Bergsagel, Inge Skog, 73–105. Lund: University Press, 2008.
- Gancarczyk, Paweł. „A New Fragment of 15th-Century Polyphony in Silesia and the Tradition of the Central-European Repertory”. W: *The Musical Culture of Silesia before 1742: New Contexts – New Perspectives*, red. Paweł Gancarczyk, Lenka Hlávková-Mráčková, Remigiusz Pośpiech, 45–54. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2013.
- Gancarczyk, Paweł. „The Dating and Chronology of the Strahov Codex”. *Hudební věda* 43, nr 2 (2006): 135–145.
- Graczyk, Waldemar. „Husytyzm w diecezji płockiej w latach 1439–1463”. *Studia Płockie* 24 (1996): 167–177.
- Günther, Otto. *Katalog der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek*. T. 3, *Juristische Handschriften, theologische Handschriften, philosophische Handschriften, naturwissenschaftliche und mathematische Handschriften*. Danzig: Kommissions-Verlag der L. Saunierschen Buch- und Kunsthandlung, 1909.
- Holeton, David, Hana Vlhová-Wörner. „The Second Life of Jan Hus: Liturgy, Commemoration, and Music”. W: *A Companion to Jan Hus*, red. František Šmahel, Ota Pavlíček, 289–324. Leiden–Boston: Brill, 2015.
- Hrábek, Šimon. „Písnová část konvolutu CZ-Ps, DA III 17”. Praca licencjacka, Univerzita Karlova, Ústav hudební vědy, 2018. <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/202112/>
- Jakubek-Raczkowska, Monika, Juliusz Raczkowski. „Nierozpoznany graduał z kościoła świętojańskiego w Toruniu – przyczynek do badań nad księgami muzycznymi diecezji chełmińskiej w średniowieczu”. *Muzyka* 65, nr 1 (2020): 95–111.

- Jędrzejowska, Helena, Maria Pelczarowa. *Katalog inkunabułów Biblioteki Miejskiej w Gdańsku*. Gdańsk: Towarzystwo Przyjaciół Nauki i Sztuki, 1954.
- Kouba, Jan. „Jan Hus und das geistliche Lied”. *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie* 14 (1969): 190–196.
- Kras, Paweł. *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1998.
- Maciejewski, Tadeusz. „Kancjonał gdański ze zbiorów Biblioteki PAN”. W: *Zeszyty naukowe [PWSM w Gdańsku]*. T. 20, 5–60. Gdańsk: Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna, 1981.
- Mráčková, Veronika. „Polyphonic Office Hymns with Local Traits in the Prague Strahov Codex”, *Hudební věda* 51, nr 1–2 (2014): 91–104.
- Online Directory of RISM Library Sigla, www.rism.info/sigla.html.
- Perlbach, Max. *Prussia scholastica. Die Ost- und Westpreussen auf den mittelalterlichen Universitäten*. Leipzig: Verlag von M. Spirgatis, 1895.
- Raasted, Jørgen. „The Relative Chronology of Entries in AM 76, 8°”. W: *A Danish Teacher's Manual of the Mid-fifteenth Century (Cod. AM 76 8°)*. T. 2, *Commentary and Essays*, red. Britta Orlík Frederiksen, John Bergsagel, Inge Skog, 106–115. Lund: University Press, 2008.
- Sources of Polyphony up to c.1500: Transcriptions*. Wyd. Mirosław Perz. Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Warszawa: PWN, 1976 (= *Antiquitates Musicae in Polonia* 14).
- Wasserzeichen-Informationssystem, www.wasserzeichen-online.de.
- Wolf, Johannes. „Ein Breslauer Mensuraltraktat des 15. Jahrhunderts”. *Archiv für Musikwissenschaft* 1, nr 3 (1918/1919): 331–345.
- Zwolińska, Elżbieta. „XV-wieczne fragmenty utworów polifonicznych z klasztoru cystersów w Oliwie (Ms PL GdA 2153a)”. *Przegląd Muzykologiczny* 1 (2001): 127–133.

THE GDAŃSK VERSION OF THE 15TH-CENTURY POLYPHONIC SONG *IHESUS CHRISTUS
NOSTRA SALUS*, AND THE CENTRAL EUROPEAN CONNECTION OF THAT COPY

We know four sources of polyphonic music that may be associated with the State of the Teutonic Order from before the Peace of Thorn (1466). One of these, a two-part setting of the *cantio Ihesus Christus nostra salus*, has not been the subject of a detailed commentary so far. Its rather careless copy found in manuscript 2013 of the Gdańsk Library (PAN – Biblioteka Gdańska, PL-GD 2013) stylistically depends on simple counterpoint. Some qualities of the music notation make it possible to date this piece to the 2nd quarter of the 15th century. It is based on the melody and text known from its oldest source (CZ-VB 42, ‘Hohenfurther Liederhandschrift’) of 1410, but the polyphonic setting technique is different from those previously known to us. The Gdańsk version of *Ihesus Christus nostra salus*, along with two other manuscripts, PL-GD 2153a and PL-GD 2315, points to the Central European connections of polyphony as practised in 15th-century Prussia, and suggests links to Czech music culture.

Translated by Tomasz Zymer

Słowa kluczowe / keywords: Gdańsk, muzyka polifoniczna / polyphonic music, XV wiek / 15th century, Ihesus Christus nostra salus

Dr hab. Paweł Gancarczyk jest profesorem Instytutu Sztuki PAN, kierownikiem Zakładu Muzykologii IS PAN i redaktorem naczelnym kwartalnika *Muzyka*. Specjalizuje się w historii muzyki późnego średniowiecza i wczesnej nowożytności. Obecnie jest kierownikiem projektu NCN „Muzyka w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach: źródła, repertuar, konteksty” oraz przygotowuje do druku monografię *Petrus Wilhelmi de Grudencz i muzyka Europy Środkowej XV wieku*.

pawel.gancarczyk@ispan.pl

Kamil Watkowski jest studentem Kolegium Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Pod opieką dr. hab. Pawła Gancarczyka odbywa staż w projekcie NCN „Muzyka w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach: źródła, repertuar, konteksty”, a pod kierunkiem dr. hab. Tomasza Jeża (UW) przygotowuje edycję korpusu *falsobordoni* z siedemnastowiecznego źródła śląskiego (projekt „Repertuar muzyczny Towarzystwa Jezusowego w Rzeczpospolitej Obojga Narodów (1565–1773)”).
km.watkowski@student.uw.edu.pl